

Spraigā viedokļu apmaiņā gada garumā tapis izdevums **Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2002/2003**. Tā autori – Latvijas akadēmisko aprindu speciālisti – konsultējās ar valdību un rīcībpolitikas veidotājiem, ar ekspertiem no starptautiskām akadēmiskām aprindām, reģionālām institūcijām un ANO sistēmas organizācijām. Par daudzveidīgo ieguldījumu šajā vērienīgajā darbā vēlos pateikties galvenajai redaktorei un viņas kolēģiem, autoriem, mūsu recenzentiem un komentētājiem, maniem kolēģiem ANO sistēmā un mūsu atbalsta grupai.

Šajā **Pārskatā** tautas attīstība skatīta caur cilvēkdrošības prizmu. Valstī, kur pēdējos desmit gados indivīdi, sociālās grupas un valdības institūcijas pārdzīvojušas dažādas radikālas un sāpīgas pārveidības, cilvēkdrošība ir sabiedrības attīstības degpunktā. Par šā **Pārskata** tēmu tā izraudzīta ļoti trāpīgi, jo Latvijā sācies vēl viens pārveidību periods. ANO Attīstības programma Latvijā atzīst, ka ir svarīgi, lai cilvēki justos spējīgi gan objektīvi, gan subjektīvi pārvarēt nedrošības sajūtu un tikt galā ar nedrošības situācijām. Tāpat ir svarīgi, lai Latvijas valdība apzinātos ar cilvēkdrošību saistītos problēmjautājumus. Manuprāt, **Pārskats** sniedz jaunas atziņas vairākos aspektos.

Pārskata jēdzienu sistēma veidota, izmantojot un tālāk attīstot atziņas, kas dzimušas starptautiskajā diskusijā par cilvēkdrošības jēdzienu. Uzmanības centrā ir cilvēku priekšstati par savu drošību – tas, cik lielā mērā viņi jūtas “brīvi no bailēm un brīvi no trūkuma” (Kofi Annans). Balstīdamies uz pastāvīgi kuplojošo literatūru par šo tēmu, autori izstrādājuši pavisam jaunu pieeju cilvēkdrošības problēmu formulēšanā un cilvēkdrošības jēdzienu organizēšanā. Šo starptautisko diskusiju viņi bagātinājuši ar jauniem jēdzieniem, lai pats cilvēkdrošības jēdziens kļūtu praktiski izmantojams rīcībpolitikā.

Pirmkārt, autori radījuši *drošumspējas* jēdzienu, kas aptver “indivīda spēju nenonākt nedrošā situācijā un nezaudēt drošības sajūtu, bet, ja tas noticis, drošību un drošības sajūtu atgūt”. Otrkārt, autori iepazīstina ar *drošumspējas faktoriem* – tām indivīdu, kopienu un valdību īpašībām, kas visas kopā veicina cilvēkdrošību, – un *drošības konstelācijām* – cilvēkdrošības jomā iesaistīto pušu “zvaigznājiem” ar koordinētu rīcības stratēģiju.

Cerams, ka jaunie jēdzieni un priekšstati noderēs rīcībpolitiskās diskusijās un lēmumu izstrādāšanā, turklāt ne tikai Latvijā, bet arī citās pārejas sabiedrībās, kā arī sabiedrībās, kam cilvēkdrošības sfērā risināmas nopietnas problēmas.

Metodoloģiski šis **Pārskats** ir novatorisks. Par tā izejpunktu izraudzīts īpaši šim nolūkam veikts empirisks pētījums, bet tālākām analizēm izmantotas atziņas, kas smeltas no tādām atšķirīgām disciplinām kā psiholoģija, socioloģija, politoloģija un ekonomikas zinātne. Tā, piemēram, informācija par seksuālo varmācību tvērtā kopsakarā ar politologu un ekonomistu atziņām. Tas dod iespēju izgaismot, cik stipri cilvēkdrošība var samazināties, ja kopīgi darbojas vairāki negatīvi faktori, piemēram, ja uz indivīdu summāri iedarbojas atmiņas par bērnībā ciestu vardarbību, bezdarbs un sabiedrisko atbalsta tīklu trūkums.

Politiski pats svarīgākais ir tas, ka **Pārskats** piedāvā platformu diskusijām par rīcībpolitiku. Latvijā, kas pieredzējusi pārejas sabiedrības grūtības, iedzīvotāji saasināti izjūt dažādu nedrošību, un **Pārskatā** konstatēti vairāki nopietni draudi cilvēkdrošības sfērā. To vidū ir draudi, kas saistīti ar ienākumu paredzamību un līmeni, ar iespējām izmantot un finansiāli atļauties kvalitatīvus medicīniskos pakalpojumus, ar vardarbību mājās un ģimenes lokā, ar organizēto noziedzību.

Daļa no bailēm vai bažām, kas attiecas uz cilvēkdrošību, ir pamatotas, citas – pārspīlētas, dažas – pavisam nepamatotas, bet tās visas pelnījušas uzmanību. Kā izteicies kāds intervētais, Latvijā sabiedrība ir “nervoza”, jo pēdējos 15 gadus tā piedzīvojusi dramatiskas politiskās un sociālekonomiskās pārmaiņas. Tām līdzī nākusi jauna nevienlīdzība reģionālajā attīstībā un personiskajos ienākumos, satricinājumi sociālajā sfērā, piemēram, veselības aprūpē un minimālās iztikas nodrošināšanā.

Nav noliedzams, ka Latvijai daudz ko jau izdevies sasniegt: tā nodrošina cilvēktiesības un demokrātiju, izveidojusi labi strukturētu valsts pārvaldības sistēmu, veicina uzņēmumu attīstību un ekonomisko augsmi. Taču nevar arī neredzēt iesikstējušo sabiedriskās sfēras inertumu. **Pārskata** misija šajā ziņā ir izklāstīt atziņas, kuru gaismā būtu iespējams nospraust un organizēt

uz cilvēkdrošības stiprināšanu vērstas rīcības prioritātes. **Pārskata** ieteikumi adresēti ne tikai tradicionālajiem ANO Attīstības programmas partneriem – valdībai un pilsoniskajai sabiedrībai. Tie arī akcentē indivīdu lomas, pienākumus un atbildību. Tā ir neparasta un radoša pieeja.

Tāpat kā iepriekšējie, arī šis Pārskats par tautas attīstību Latvijā ir “izaicinošs” – un “izaicinošs” ar īpašu nolūku. Tā mērķis ir satraukt, analizēt, provocēt uz pārmaiņām un aicināt uz ilgtspējīgu tautas attīstību.

Gabriele Kēlere
ANO Attīstības programmas
pastāvīgā pārstāve